

Anarchista lap Magyarországon

Varga László

1987

80 évvel ezelőtt, február 8-án látott napvilágot elsőként a Vas vármegyei Bögötén szerkesztett, Szombathelyen nyomtatott és kiadott újság, a Társadalmi Forradalom. Alcíme szerint A forradalmi szocializmus lapja kívánt lenni, önhelyét tehát a munkásmozgalmi sajtó baloldalán határozta meg. Az irányzat elnevezését, amely emlékeztet az oroszországi eszer pártéra, használta az MSZDP belső ellenzéke is, korábban pedig, 1883–1884-ben a Szalai András cipésmunkás vezette baloldali radikális mozgalom tagjai vallották magukat forradalmi szocialistáknak.

Batthyány Ervin gróf, aki a Társadalmi Forradalmat alapította, arisztokrata születése ellenére, szociáldemokrata nevelője hatására kezdett foglalkozni a szociális gondolattal. Nyelvtudása lehetővé tette, hogy tájékozódjon a korabeli szocialista mozgalom irodalmában, megismerkedjen a társadalmi problémák megoldására kidolgozott különféle elméletekkel. Az 1877-es születésű mágnás már 1901-ben gondnokság alá került, mert – talán Tolsztoj hatására – bögötei birtokán reformiskolát (értsd: korszerű iskolát) kívánt létesíteni a falusi gyerekek számára. Foglalkozott több ezer holdas birtoka felosztásának gondolatával is. Szorult helyzetéből 1903-ban Szabó Ervin segítségével vágta ki magát: fordítások, társadalomtudományi tárgyú dolgozatok megírása után visszanyerte cselekvési szabadságát, a birtokai jövedelmével való rendelkezés jogát.

Tervei közül országos vihart kavarva 1905-ben megvalósult a bögötei iskola, 1906-ban megjelent a Testvériség című szociáldemokrata lap Szombathelyen, s támogatásával jelent meg a földmunkások Világszabadság című újságja is. Ezekben a vállalkozásokban a szociáldemokrata pártvezetőség ellenzékével működött együtt, akik nem akarták a pártszakadásig, illetve kizáratásukig fokozni szembenállásukat, s az anarchista gróf nézeteivel sem voltak teljes mértékben szolidárisak. Az együttműködés épp ezért egyre gyengült, útjaik fokozatosan elváltak. A Társadalmi Forradalom megjelenése egyszerre volt – Szalai András és a századvégi Schmitt Jenő Henrik-féle ideális anarchisták után – a magyarországi anarchista mozgalom harmadik zászlóbontása és a szociáldemokrata munkásmozgalomtól történő elhatárolódás, elszigetelődés, majd szembenállás.

Az anarchizmus eszméi sokrétűek és szerteágazók, de abban megegyeznek, hogy a kizsákmányoltak és alávetettek felszabadítását nem csupán a termelőeszközök köztulajdonba vételét megvalósító forradalom győzelmétől várják, hanem szükségesnek tartják mindenfajta uralmi szervezet megszüntetését is. Így ellenzik a politizáló munkáspártok működését, a proletárdiktatúrát, elleneznek mindenféle demokráciát. A valódi vagy fiktív többség uralma a kisebbség felett az ő szemükben épp oly kárhoztató, mint a legvadabb királyi-cári-diktatori önkényuralom, sőt: ezeknél veszélyesebb, mert a demokrácia a munkástömegeket megtévesztve a szabadság látszatát keltheti.

Az anarchizmus eszméinek ismertetésére és rendszerezésére Bozóki András vállalkozott a Magyar Politikatudományi Társaság 1986-os Évkönyvében, ugyanitt közölt tanulmányt Sükösd Miklós, a magyarországi anarchisták történetéről. Itt most csak annyit jegyzünk meg, hogy a Társadalmi Forradalom ideológiájának középponti eleme az állam- és politikaellenesség, a vallásellenesség, az antimilitarizmus volt, harci módszerül a munkásoknak a közvetlen cselekvést (ami nem azonos a merényletekkel!) ajánlották.

Mit jelent például az említett közvetlen cselekvés, a hamisan hirdetett „action directe”?

Mint a Társadalmi Forradalom címlapján olvasható, a szerkesztők is az Internacionálé szervezeti szabályzatának azt a Marx által már elítélt francia változatát vették át, amely a politikai mozgalmat eszközként nem említi a munkásság gazdasági felszabadításáért folytatott harc célja mellett. Ezt a hibás változatot tették magukévá a múlt század anarchistái, majd a századforduló anarchoszindikalistái is.

Az említett irányzatok nem fogadták el a tömeg és az élcsapat, a vezetők és a vezetettek, a cél és az eszközök kettősségét a munkásmozgalomban. A politikai küzdelem, a hatalomért küzdő párttal együtt feltételezte a pártapparátust, pártvezetőket, a győzelem után a párturalmat. Ezt az autoriternek nevezett szocializmust, az MSZDP választójogi harcát a Társadalmi Forradalom is elutasította, „hogy ezzel szemben a közvetlen gazdasági és társadalmi cselekvés, a sztrájkok és bojkottok, az általános sztrájk és az antimilitarista propaganda szükségét hirdesse.” Egyszerűen „a Társadalmi Forradalom képessé akarta tenni a munkásokat arra, hogy saját akaratukból, a saját erejükkel megdöntsék ezt a mai, társadalomnak nevezett uralmi rendszert, és saját magukból megalkossák az új, szabad és boldog társadalmat...”

A közvetlen cselekvés lényegét nem a felsorolt harci módszerek jelentik, hanem azok megvalósításának módja. Mint a lapban megjelent cikksorozatában Yvetot írta. „A közvetlen cselekvést ... az érdekelték maguk alkalmazzák, hogy eredményeket küzdjenek ki. Az eredmények csak akkor hatásosak, mindig tartósabban, ha nem közvetítők, képviselők, hivatalnokok stb., hanem a munkások maguk vívják ki.”

Kik voltak a Társadalmi Forradalom szerkesztői, cikkírói, munkatársai?

Batthyány Ervinen kívül a legismertebb közülük Szabó Ervin, aki ugyan inkább a háttérből támogatta, de 1909-ben először e lapnak adta közlésre nagy jelentőségű tanulmányát Bakunin, Marx és az Internacionálé címmel. Dolgozott a lapba Szabó Ervin körének több tagja, így Mérő Gyula, dr. Isskruljev Krsta, Hanesz Sándor, Bellés Ignác, a nagyváradi Végh Dezső, sőt az Élet és Irodalom 1986. évi őszi számaiban sokat emlegetett Szittyá Emil. Eleinte Batthyány Ervin bögötei tisztartója, a Fővárosi Állatkert későbbi igazgatója, Nádler Herbert is dolgozott a Társadalmi Forradalomban.

Neves külföldi szerzőktől közöltek írásokat: Pjotr Kropotkin, Jean Grave, Georges Yvetot, Emile Pouget, Enrico Malatesta, a korabeli anarchista és anarchoszindikalista ideológusok legnagyobbjai.

A cikkírók egy része a lap olvasói közül került ki: nevükkel előbb a szerkesztői üzenetekben, majd a szerzők között találkozunk. Pincérek, könyvkötők, kőművesek agrárproletárok olvassák a lapot, a cikkeket pedig kis kávéházakban, különféle asztaltársaságok neve alatt (Hervé, Sokrates, Giordano Bruno) beszélnek meg. Tőlük származik az újság híryanagyának egy része, amelyet, akár bel-, akár külföldi eseményről van szó, az említett anarchista és anarchoszindikalista nézetek alátámasztásaként közölnek.

Miután Batthyány 1908. július 1-jétől megszüntette a támogatását, a lap igen nehéz helyzetbe került. A Budapesti Anarchista Csoport és a később szerveződött Szindikalista Propaganda Csoport nagy erőfeszítésekkel próbálta szélesíteni az előfizetők és a támogatók körét. Így, amikor a Földművelő című újság megszűnt, egykori olvasói számára ajánlkozik a Társadalmi Forradalom, de a munkásság köréből is igyekszik tábort szervezni, különösen akkor, ha a pártvezetőség és az egyes szakmák, kerületek, vagy az ifjúmunkások közti ellentétéről értesülnek.

Mindennek ellenére a Batthyány örökébe lépett Krausz Károly 1911. november 9-én mégis kénytelen olvasóival tudatni, „hogyan ezzel a számmal a Társadalmi Forradalom, mint anarkista lap megszűnt. Az oka nagyon egyszerű: az, hogy nincsenek anarkisták Magyarországon.” Az asztaltársaságok ugyan tovább működtek, a lap vezéreszméi és szindikalista támogatói 1917–18 háborúellenes mozgalmában majd feltűnnek újra. Maga a Társadalmi Forradalom a Tanácsköztársaság idején éled fel Krausz Károly szerkesztésében 7 szám erejéig.

A magyarországi anarchisták lapja 5 évfolyamával, 94 megjelent számával, melyek terjedelme 12-8-4 oldal volt, nem tartozik a sajtókuriózumok, az egy-két számot megért lapalapítási kísérletek közé. Az irányzat, amelyet képviselt, illetve inkább: propagált, a szocialista mozgalom jelentős áramlata volt, s a világ más tájain ma sem utalható a múzeumi furcsaságok körébe. A közvetlen cselekvés gondolata és a munkás-önigazgatás elve, az antimilitarizmus és a békemozgalom, az uralomellenesség és bürokratikus-adminisztratív hatalomgyakorlás elleni erőfeszítések nem állnak távol egymástól.

A lapban olvasható elméletek eredeti formájukban aligha tekinthetők aktuálisnak, azonban nemcsak a múlt, hanem a jelen társadalmi problémáinak megértéséhez segíthetnek, a megszokottól eltérő, mégis osztályharcos szemléletű újság épp úgy szélesítheti a mai érdeklődő látókörét, mint a korabeli munkásokét szélesítette az ortodox szociáldemokrácia fogalomkörén túlmutató célok és eszközök megvilágításával.

Anarchista könyvtár

Varga László
Anarchista lap Magyarországon
1987

Egyetemi Lapok. XXIX. évf. 5. sz. (1987. március 30.) 6. Letöltve 2024.08.24-én a
http://www.vargapapi.hu/Cikkek/anarchizmus/anarchista_lap.html URL-ről.

hu.theanarchistlibrary.org